

Fig. 1. Tingsted. Ydre, set fra øst.

Aa. RI. 1942

TINGSTED KIRKE FALSTERS NØRRE HERRED

Kirken var i katolsk tid viet til *S. Peder*¹ (sml. †altertavle, s. 1319). Om kirkens ejerforhold i middelalderen vides intet. Senere tilhørte den kronen sammen med det falsterske ryttergods og blev på auktionen over dette 1767 solgt til agent von Westen², men tilbagekøbtes af staten³, som derpå ejede kirken, indtil den blev købt af bønderne i Tingsted og Taaderup.

1530 afholdtes gejstlighedens landemøde i Tingsted kirke⁴, og som navnet antyder var stedet knyttet til ældre tiders retsvæsen. 1511 holdtes Falsters landsting på kirkegården⁵, og året efter førte kong Hans her forsædet ved en undersøgelse i en strid mellem lensmand og biskop⁶. Tidligere havde kirken været ramme om storpolitiske forhandlinger, idet Kristoffer 2. her havde indgået forlig med marsken Ludvig Eberstein 1325 og i 1329 sluttet fred med grev Johan⁷. I en senere tid blev de to herreders fælles ting holdt i en bygning tæt op til kirkegården⁸.

Kirken ligger nordligt i byen på en høj, som i øst har sin skråning næsten helt inde ved bygningen. Kirkegården er udvidet til alle sider og har mure af, kløvet kamp med cementafdækning undtagen mod syd, hvor der er jernrækværk. I vest er en kørelåge mellem murede piller, i syd to jernlåger. Kirke-

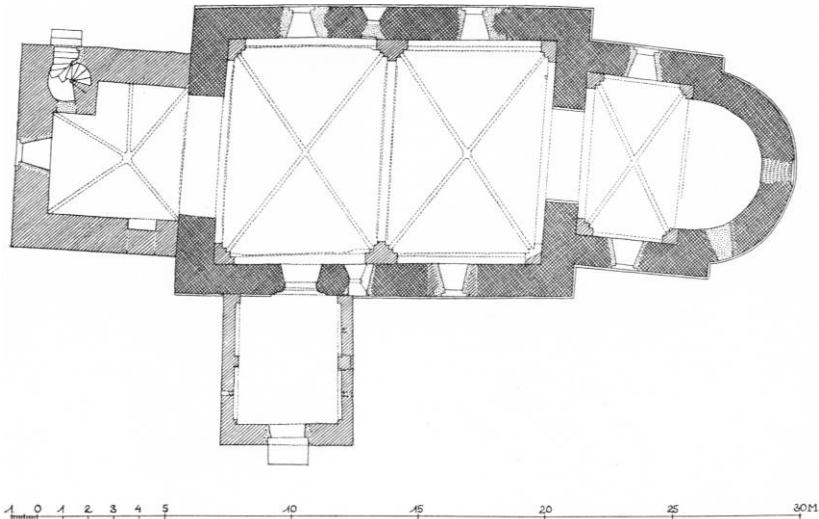

Fig. 2. Tingsted. Plan. 1:300. Målt af B. Cock-Clausen 1942.

gården har tidligere haft kampestensdiger (rgsk.) med en låge mellem murede piller mod øst og med kirkerist (rgsk. 1642 og 1713—14) og port og låge mod vest. Den sidste blev fornyet med mur og tag i $9\frac{1}{2}$ alens længde, 5 alens højde og 1 alen $2\frac{1}{2}$ kvarters tykkelse i 1721 (rgsk.). Porten var 1732—33 malet med kongens og dronningens navne, og 1747—48 blev port og låge malet rød med hvide lister og det nye kongepars navne (rgsk.).

Kirken består af romansk apsis, kor og skib opført samtidigt af rå og kløvet kamp og kridt samt sengotisk tårn og våbenhus af munkesten i munkeforbandt.

Den romanske kirke har over kamp en skråkantsokkel af kridt med 7 cm fremspring. Murværket består overvejende af kampesten, men kun undtagelsesvis med klovflader, idet stenenes naturlige, ganske fladt rundede overflade ses mellem de brede fuger, der, som det ses over våbenhusloftet, har stået med skarpe rillefuger. En vis skiftegang er søgt gennemført. Ved hjørner og vindues- og dørindfatninger er brugt kridtstenskvadre, og den øverste trediedel af skibets sydmur og store dele af gavlene er ligeledes af kridt. Det tilmurede apsisvindue har udvendig en profilering bestående af en flad karnis mellem små platter. Hele vinduet er af kridt, dog ligger der som slutsten i buen en teglsten, der måske er indlagt ved en reparation ligesom teglstenene i den synlige del af sålbænken; i lysningen har vinduet en 6 cm bred rille til karmen. I apsidens sydside er indhugget et lille, nu tilmuret, kurvehanksbuget vindue. Apsis har gesims af tre udkragninger af moderne sten. Korets gavltrekanter er udvendig ommuret i krydsforbandt, indvendig består den af kridtstenskvadre. Gavlkammene har top- og fodtinder. Korets langmure har ingen oprindelige detaljer. Gesimsen består af et savskifte mellem

to udkragninger, alt af munkesten. Endnu 1803 var et romansk nordvindue bevaret (syn).

Skibets østgavl består foroven af kamp; gavlen er dog udvendig omsat og har en lille toptinde, men ingen kam. Skibet har mod syd en høj, smuk, rundbuet portal, der udvendig er profileret med en karnis udenom et rundled. Lysningsfalsen synes at være afhugget. Midt på sydmuren er et romansk vindue delvis tilmuret og i 1646 (rgsk.) omdannet til luge. Den forhuggede lysning har en 7 cm bred rille til rammen. Spor af et lignende vindue ses østligt i muren. Der findes hverken gesims eller sugfjæl. Den tilmurede nordportal er meget grov og viser end ikke regulære false; i øst går kampestenene flere steder helt ud i fal-

sen, i vest består falsen af forgnavede kridtsten. Vinduer som på sydsiden, dog er det vestre velbevaret og blot tilmuret i lysningen. Ingen gesims, men udstikkende skalke. Skibets vestgavl (fig. 4) er fornedet af rå kamp. Gavltrekanter er udvendig af kridt og har på hver side af tårnet en rest af en gavlkam, hvis videre forløb endnu ses i tårnmuren markerende en taghældning på 45°, hvilket er stejlere end skibets nuværende. I gavltoppen lindes en lille, tilmuret korsglug, der indvendig sidder i en rektangulær blanding. Gavltrekanter har, som vistnok ikke ualmindeligt ved romansk murværk, været armeret med egetømmer. Bindig med murfladen er i rejsehøjde på begge sider indlagt en svær bjælke, den ydre er nu forsvundet, den indre måler ca. 23 x 30 cm og ender ca. 60 cm fra langmurene; den ligger på det nederste af to afsæt i indersidens kampestenmurværk. Fra bjælkerne har været rejst slanke stivere, indvendig to kortere fra midten af bjælken vinkelret på taglinierne, udvendig har stiverne været rejst parallelt med taglinierne og været kæmmet over hinanden i et kryds ca. 3 m under toppen, og inder- og ydersidens stivere danner således tilsammen et diagonalt net. De måler ca. 10x8 cm og har, i hvert fald udvendigt, været skjult bag puds. De forvitrede rester af en T-profileret egeplanke, 29 cm bred, 3 cm tyk, rager ud fra muren ca. 50 cm under krydset.

Det indre. Absidens halvkuppel er støbt i mørtel og går glat ned i under-væggen. Korbuen er rund med kragbånd af 25 cm højde og 11 cm fremspring skåret af kridt og profileret med kvartrunding og karnis. Korets overvægge

M. M. 1911

Fig. 3. Tingsted. Skibets østgavl, set fra korloftet (s. 1312).

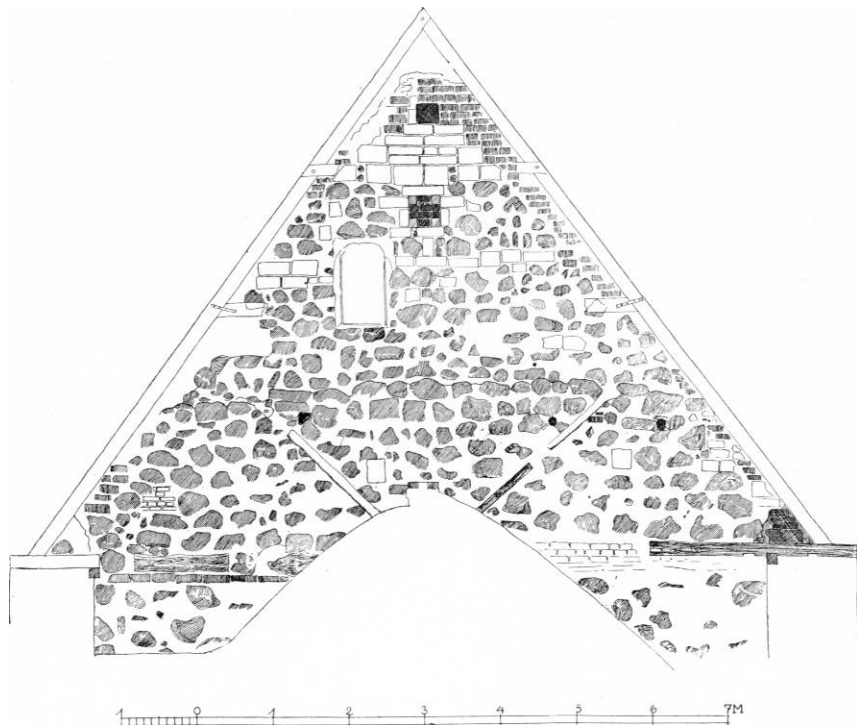

Fig. 4. Tingsted. Skibets vestgavl. 1:100. Målt af Helge Foss 1942 (s. 1311).

er af kamp og øksehuggede kridtkvadre; de er pudsede indtil rejsehøjde. I østgavlen, der væsentlig er af kridt, er en rektangulær åbning ind til apsisloftet. I gavltrekantens fodlinie ligger i begge sider en svær egebjælke, over apsis bindig med muren, over koret stikker den mod nord ud fra muren. Sidstnævnte bjælke måler 23—29 x 15 cm, tykkest på midten, og har søm på undersiden, der har holdt 3 cm loftbrædder. Midt over den står et kryds af ca. 10x7 cm eg med skæringspunkt 40 cm over bjælken; krydset er helt indbygget i gavlmuren. Over krydset stikker et 11 x 10 cm egetømmer i stejl nedad skrånende stilling ud af muren, det har måske hørt til en længdefstivning. Korloftets vestmur (fig. 3) er forneden af kamp, foroven og langs taglinierne af kridt. Bindig med murfladen ligger 98 cm højere end bjælken i østgavlen en velbevaret egebjælke, 19x27—36 cm, tykkest på midten, fortykkelsen væsentlig på oversiden. Tappet ned i den står et kryds af eg, 10 x 11 cm, med skæringspunkt 125 cm over bjælken og 220 cm mellem fodpunkterne. Krydset kan følges helt op til det nuværende kortag og passerer et utvetydigt, gammelt tagspor, forskælling til teglsten, der markerer den ældre, lavere hældning af kortaget. Midt på den vandrette bjælke ses enden af en egeplanke på 5 x 34 cm, bladet ned i bjælkens overkant. Bjælkerne og

krydsene i korets gavle må have været tiltænkt samme afstivende funktioner som konstruktionerne i skibets vestgavl. Skibets langmure er væsentlig af kamp; de er groft pudsede ovenpå en glattere underpuds.

Ændringer og tilføjelser. I koret er indbygget et gotisk hvælv med halvtstens ribber uden overribber, og halvtstens vægbuer, der i øst omtrent følger apsishvælvets forkant. Falsede hjørnepiller med lavt vederlagsbånd. I 1851 var adgangen til korloftet gennem en lem i hvælvingen (syn). Ligeledes i gotisk tid er i skibet indbygget to krydshvælv med helstens gjordbue og vægbuer og flere steder med søm langs kappekanterne. Helstens overribber og falsede vægpiller med højt vederlagsbånd. Østligt i skibet ses i hver side rester af et fladbuet eller kurvehanksbuet vindue fra gotisk tid eller fra renaissancetiden. Det nordre er vistnok det, der i 1803 blev krævet flyttet længere ned (syn), efter at det i 1753—54 havde fået ny blyrude (rgsk.). Det søndre blev udvidet 1760—61 og fik stolpe og løsholt (rgsk.).

Tårnet er sengotisk. Sydsiden har en tilmuret dør, der udvendig er spidsbuet, indvendig fladbuet. Tårnrummet har moderne vindue mod vest og åbner sig mod skibet med en lav, rund bue. Det samtidige tårnhvælv er femribbet, af hensyn til tårntrappen, og nærmest kuppelformet; det har halvtstens kapper og ingen overribber. Hvert af de to mellemstokværk har mod syd en lille glug, der indvendig har brede smige under en fladbue. Klokkestokværket har mod syd og vest tvillingglamhuller med en lille blænding over, den vestre rund, den søndre med spærstik. Nordsiden har kun enkelt glamhul, fladbuet som de andre, og alle sidder de ind- og udvendig i rundbuede spejl. Nord- og sydsiden har gesims af to små udkragninger; de to andre sider mangler gesims, hvilket måske tyder på, at tårnet oprindeligt har haft blændingsgavle i øst og vest. Det nuværende pyramidespir skal være opført 1723 (præsteindb. 1755). Samme år omtales tårnets østre gavl, og der indkøbtes en del tømmer, deriblandt en 8 1/2 alen lang spidsbom til at sætte fløjen på; denne udførtes af smeden med kongens navnetræk og krone (rgsk.). I den nuværende vindfløj står 1922. Tårntrappen står i tårnrummets nordvestre hjørne, dens mure synes ikke at være i forbandt med tårnet. En nu

Aa. Ri. 1942

Fig. 5. Tingsted. Dørfløj (s. 1314).

tilmuret dør har fra tårnrummet fort ind til spindeltrappen, der har tøndehvælvet loft og små glugger mod nord og vest samt døre til klokkestokværket og et nu forsvundet mellemstokværks bjælkelag. Den udvendige dør forneden er senere udhugget.

Våbenhuset er i sengotisk tid opført på svær kampestenssyld. Døren i sydgavlen er udvidet og har nu en i 1688—89 fremstillet, jernbeslået dør med Christian 5.s monogram (fig. 5). Den glatte gavl har en lille glug med trappestik. Kamme og tinder må være opført efter 1806, da der blev krævet en stejlere tagrejsning på våbenhuset (syn). Gesimsen består på vestsiden af to små udkragninger, på østsiden af et savskifte. Indvendig er i hver side to fladbuede spareblændinger, der hver har haft en lille glug. Nu er mod øst indhugget et cirkelvindue. Loftet dannes af en tøndehvælvning af brædder fra ny tid; denne har afløst et bræddeloft fra 1758—59 (rgsk.).

Tagværkerne er overalt fornyede eller stærkt omsat med delvis anvendelse af gamle materialer og tækt med vingetegl. De er alle stejlere end oprindeligt.

Kirken har nu spidsbuede jernvinduer. I vest blev 1756—57 indsat et nyt, firerammet trævindue (rgsk.). Gulvet består i kirken af gule fliser og mursten, i våbenhuset af moderne sorte og gule fliser. Udvendig er kirkens mure over en tjæret sokkel dækket af mange lag lyserød kalkning; dybt nede ses et mørkrødt kalklag.

KALKMALERIER

I 1400'ernes sidste fjerdedel har Elmelundemesteren dekoreret *korets* og *skibets hvælv*. De har endnu 1803 stået fremme (syn), men er derefter blevet overkalkede for atter at blive afdækket i 1887 af Magnus-Petersen, der underkastede billederne en omfattende opmaling og supplering i 1889⁹. Både ikonografien og dekorationen er kendt fra Elmelundemesterens øvrige arbejder, først og fremmest i de møenske kirker¹⁰, og særlig indskriftbåndenes tekst viser, at mesterens forlæg kan føres tilbage til *Biblia Pauperum*¹¹, fattigmands bibel. Billederne er fordelt således, at der i hver kappe er malet en hovedscene — i koret og skibets østre hvælv fra Jesu barndomshistorie, i vesthvælvet fra det gamle testamente og to moraliserende billeder — i kappefligene kan være enkelte figurer eller symboler. Baggrunden er udfyldt af spinkle, blomstrende ranker og skabelonmalede strøblomster. Langs hvælvenes buer er malet de for mesteren meget karakteristiske spiralblade, ribberne har sparremønster og gjord- og vægbuer bladranker. I kappetoppene er store fantasibloomster.

I korbhvælvets østkappe fandtes et »højest utydeligt og fragmentarisk Billede« af bebudelsen. Den kronede Maria sidder på en tremmestol foran sin læsepult og rækker armene ud mod Gabriel, der i hænderne har et skriftbånd:

»ave [maria] gracia plena d(omi)n(u)s tecum« (»hil dig Maria, fuld af nåde, Herren er med dig«); Marias svar svæver over hendes hoved: »ecce ancilla d(omi)ni« (»se, jeg er Herrens tjenerinde«). Sydkappen har Marias besøg hos Elisabeth. Maria bærer krone på udslaget hår, Elisabeth har glorie og står foran en bygning, der har kors på taget og derfor, meget uhistorisk, må være en kirke. På skriftbåndet læses: »visitatio marie« (»Marias besøg«). I vestre kappe er malet en smuk fremstilling af hyrdernes tilbedelse, som er interessant ved at vise, at kunstneren har rettet på sit arbejde. Således er Josef fjernet til fordel for staldens tag og Bethlehemstjernen, Jesusbarnet har oprindeligt løftet sit hoved fra underlaget, og bag æslets hals har der stået en hyrde. Mod nord er omskærelsen fremstillet. Jesusbarnet ligger på et alter, Maria støtter hans hoved, mens en gejstlig med bispehue foretager operationen; på den sidste figur er overkroppen og underansigtet rekonstrueret. Bag ham står en messetjener med en lang kerte. Indskriften lyder: »circumcissio d(omi)ni« (»Herrens omskærelse«).

Fig. 6. Tingsted. Kalkmaleri, Josef, i skibets østhvælv (s. 1316).

I skibets østlige hvælvning, hvor billederne var langt bedre bevaret end i koret, fortsætter de i det østre hvælv med den traditionelle fremstilling af de hellige trekonger. I kappefligen under Maria er malet en enhjørning, der er symbolet på jomfrufødslen. I sydkappen er et billede af barnemordet (fig. 7), der er ejendommeligt ved, at Herodes på sin trone ikke er i kongeligt skrud, men bærer almindelig verdslig dragt med kort kjortel og tvefarvede hoser. På skriftbåndet læses: »isti pro cristo mundo tolluntur ab illo« (»disse borttages fra denne verden i stedet for Kristus«). Sammen med denne scene er fremstillet det af maleren meget yndede »sædemandsunderet« (jfr. DK. Præstø, s. 967 anm.). Det er, ikke mindst i betragtning af, at kalkmalerierne endnu i 1800'rne stod uoverkalkede, værd at bemærke, at Evald Tang Kristensen i året 1900 i nabosognet Nr. Ørslev opnoterede en formentlig senmiddelalderlig legendevis, der forklarer billedet¹². Indskriftbåndet oplyser: »hic semen deponitur« (»her mejes sæden«). Forneden er malet en sprin-

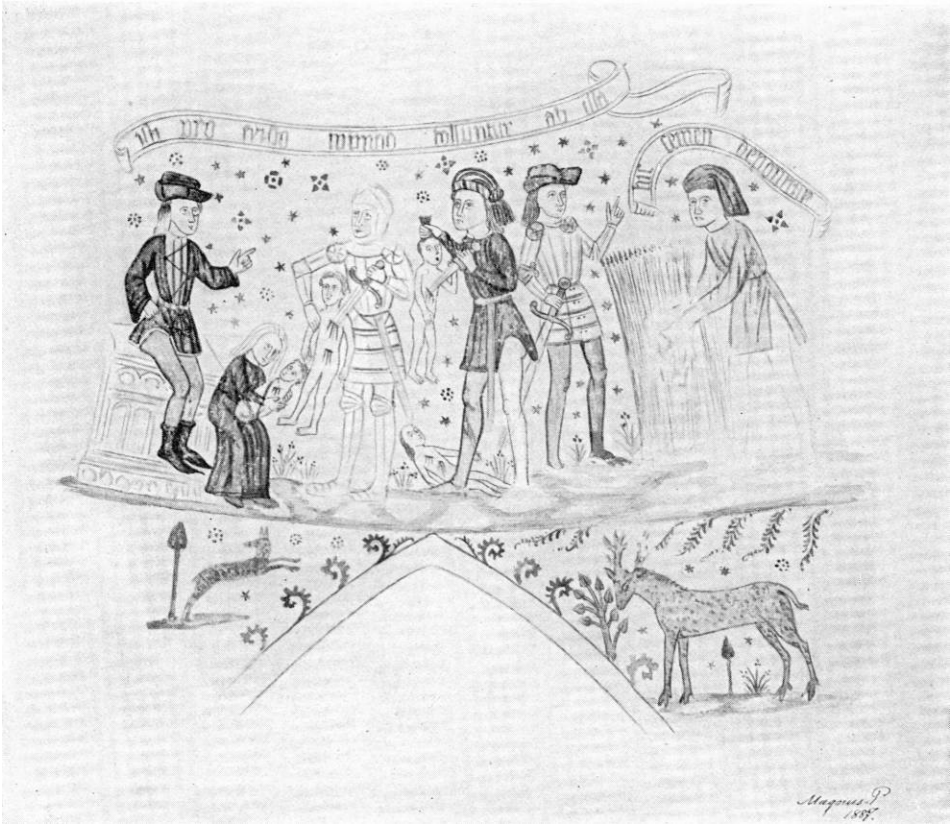

Fig. 7. Tingsted. Kalkmalerier i skibets østhvælvs sydkappe. Barnemordet og sædeunderet (s. 1315). Efter akvarel af Magnus-Petersen 1887.

gende hind og en hjort. I vestkappen blev flugten til Ægypten fremdraget i »en mærkelig god stand«. Det er et smukt billede, hvor ikke mindst den tro skyldige Josefskikkelse (fig. 6) viser mesterens fortrin. I den nordre kappe er en fra det vanlige skema afvigende fremstilling af Kristi dåb (fig. 8). Johannes Døberen er iført en prægtig, blomstret kjortel og salver Kristus, der nøgen knæler i floden og over sit hoved har helligåndsduen, der ligesom frelseren selv har korsglorie. Til venstre står en engel og venter med Kristi kjortel i hånden. Indskriften er fejlskrevet eller forkert læst af Magnus-Petersen som: »dum baptisdum xps baptinua sacratur«, hvilket ikke giver nogen mening og sikkert i overensstemmelse med *biblia pauperum* skal være: »dum baptizatur xps baptisma sacratur« (»ved at Kristus døbes, helliges dåben«). Til højre for dåbsscenen står den hellige Barbara som en kronet jomfru med sit tårn, og forneden er et næsten udslettet billede af den hængte Judas og af S. Ursula med pilen.

Den vestre hvælvings billeder var mindre godt bevarede, navnlig i syd-

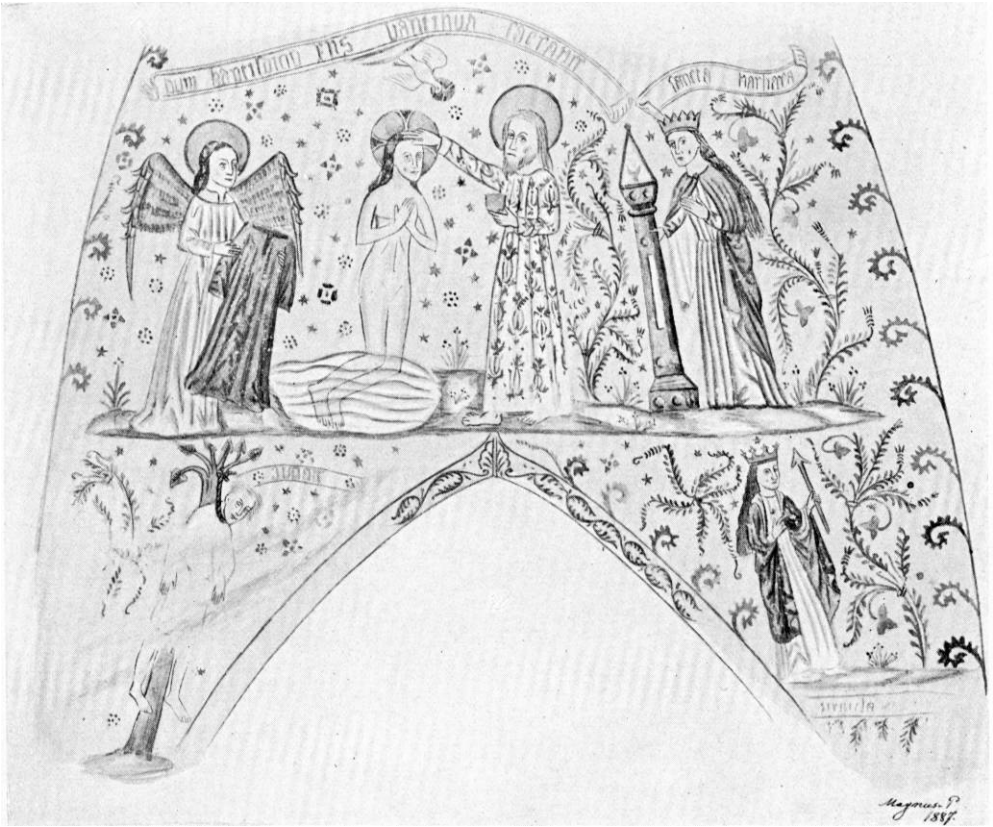

Fig. 8. Tingsted. Kalkmalerier i skibets østhvælvs nordkappe. Øverst Jesu dåb og S. Barbara. Nederst Judas og S. Ursula (s. 1316). Efter akvarel af Magnus-Petersen 1887.

og vestkappen. Mod syd ses syndefaldet, hvor slangen har menneskelig overkrop og bruger begge hænder til at uddele æbler med. I kappefligen under Eva står Maria Magdalena med en salvekrukke i hånden. I vestkappen er malet uddrivelsen af paradiset og Adam og Eva siddende modfaldne på hver sin sten, mens en engel overrækker Adam en hakke. De to andre kapper er viet moraliserende billeder. Mod nord ses »lykkehjulet«, som til venstre bestiges af en yngling, mens en mand i sin fulde kraft stolt troner øverst på hjulet med et slankt vinglas i hånden. Til højre styrter en ældre, skægget mand af hjulet, og under det ligger en nøgen olding med sammenbundne hænder. Over figurerne er malet indskrifterne: »regnabo, regno, regnavi« og »sum sine regno sic tra(n)sit gl(ori)a mundi« (»jeg vil herske, jeg hersker, jeg har hersket« og »jeg er uden rige, således forgår verdens herlighed«). I den østre kappeflig er den også andet steds fra kendte fremstilling, hvor en djævel med en spand i hånden hjælper en kone med at kerne. I østkappen har mesteren gentaget sit yndlingsmotiv med den rige og den fattige mands bøn

til Kristus, der ligesom i Aastrup er fremstillet stående som smertensmand imellem dem. Den fattige mands tanker går til Kristi fem vunder, mens den rige mand tænker på hus og stald. Deres bønner er udtrykt i skriftbånd, henholdsvis: »deus gracia esto mihi peccatori« (»Gud være mig synder nådig«) og »miserere mei deus« (»Gud forbarm dig over mig«).

Ved Magnus-Petersens undersøgelse af apsishvælvingen og korbuens underside fandtes kun »Rester af temmelig raat malede Ornamenter . . . hvilke baade i Farver og hele Character vidnede om en senere Tid«.

INVENTAR

Romansk, muret *alterbord*, dækket af en fremspringende, muret kridtstensplade med skråkant; bordet er 120 cm højt, 152 cm langt og 89 cm bredt, upudset og ukalket. På kantens underside ses spor af en malet dekoration med røde farver. I bagsiden er en nyere niche.

Alterbordspanel (fig. 10) fra 1600'ernes begyndelse. Forsiden består af een stor fylding i profileret ramme omgivet af en æggestav på de tre sider, endestykkerne er glatte. Stafferingen er sandsynligvis fra 1635, da Antoni Maler (dronning Sophies hofmaler Antonius Clement) fik 118 sldr. for at staffere »en altertavle med et panel og to vinduer« (rgsk.). I forsiden tre malede nicher med kvindefigurer i brogede dragter: Troen med kors og kalk, Håbet med anker og Kærligheden, som er omgivet af fire buttede børn, af hvilke det ene holder et brændende hjerte. Nicherne adskilles af fire slanke, en grisaille malede hermer, forestillende Retfærdighed, Klogskab, Styrke og Mådehold. Hermerne har mørk brun baggrund, rammeværket er blå med forgyldning og æggestaven hvid- og rødstafferet. På endepanelerne er malet grønne, nu stærkt afskallede draperier samt foroven en gul og rød tunget kant med kvaster. Farverne står overalt meget smukt.

†*Alterklæder*. 1) 1690 kobtes flos samt guld- og solvkniplinger til et alterklæde og 2) 1766 anskaffedes et nyt af rødt plyds med sølvgalloner (rgsk.).

Altertavle (fig. 10) i høj-renaissance fra 1616. Storstykket indeholder eet felt i æggestavramme flankeret af to kannelerede pilastre stående på volutsvungne konsoller. Foran pilastrene to frisøjler med korinthiske kapitæler og attisk profilerede baser, stående på postamentfremspring med beslagværk og rosetter. Storsøjlerne bærer den stærkt fremspringende gesims, hvis underside er smykket med beslagværk og rosetter; gesimsen har glat frise og derover en æggestav og en karnisprofileret tandsnitliste. Det kvadratiske topfelt står på et glat, gennemløbende postament og flankeres af to slanke felter med beslagværk, foran hvilke står to fritstående hermer med volutkapitæler og -arme samt svungne skafter med beslagværk og frugtbundter. Over

Fig. 9. Tingsted. Indre, set mod øst.

Aa. RI. 1942

en topgesims med profileret tandsnitfrise afsluttes tavlen med en lille trekantgavl. Storvingerne er udformet som rektangulære sidefløje i pærestavramme, på hvis yderside de egentlige vinger med beslagværk, rosetter, bosser og småspir er anbragt. På oversiden findes tilsvarende topstykker med spir, mens de små hængestykker på undersiden nu er anbragt lodret på storstykkets ramme, hvilket kan være sket samtidig med at fløjene er hævet et stykke over deres oprindelige plads. Topstykket har ligeledes små vinger med beslagværk og spir. Yderst på topstykkets postament står to store, forneden vaseformede, spir og på trekantgavlen yderligere tre mindre spir.

Den nuværende staffering med grønt, hvidt og gult stammer antagelig fra 1833 (sml. ndf.), men de oprindelige frakturindskrifter er bevaret: i postamentfeltet 1. Kor. 11, 9, på gesimsen 1. Kor. 11, 26 og på fløjene de ti bud og nadverordene. I topfeltet er dronning Sophies kronede våben malet og i gavltrekanen et kronet S og årstallet 1616. I storstykket sidder et maleri af nadveren (olie på lærred), beslægtet med alterbillederne i Nebbelunde (s. 779) og Vignæs (s. 963)¹³, »restaureret« 1833 af I. C. Broge (syn), som på bagsiden har skrevet: »Malet af I. C. Broge i Nykiøbing 1833«.

†*Altertavle*. 1706 fandtes S. Peders billede i kirken¹⁴, antagelig hidrørende fra en altertavle.

Altersølv. Kalk fra 1700, forgyldt, 21,5 cm høj. Sekstunget fod med fodplade og platte over vulst, sekskantet skaft og stor knop med en bølgekant på midten og akantusblade og bukler på over- og undersiden. Forholdsvis lavt bæger med nyere hældetud. På foden er fastloddet et lille krucifiks. På fodpladen to bystempler for Nykøbing, et stempel med årstallet og Anders Jensen Scheels mestermærke (Bøje 2108). Samtidig, forgyldt *disk* med lille påloddet krucifiks. *Oblatæske* fra 1732, cylinderformet, med platte over vulst på låget. Højde 5,7, tv. 9,8 cm. Under bunden graveret vægtangivelse, 12 lod. Nykøbings bystempel 1732 og mestermærke for Jacob Synderborg (Bøje 2112). Skænket af menigheden (rgsk.). En blå, oval spånæske, 12,5 cm lang, er sikkert identisk med en malet buddike, som anskaffedes til alterbrødet 1725 (rgsk.). *Vinflaske* af manggods fra 1818, kasseformet, 26 cm høj, med skruelåg og bærerem. På den ene side graveret kursivindskrift: »Tingsted Kierke Flaske 1818«. I låget stempel med initialerne CNB (Christen Norberg) 1808 omkring en kande. † *Vinflaske* af tin, to potter stor, anskaffedes 1630 og omstøbtes 1726 af kandestøber Ole Holm i Nykøbing (rgsk.).

Sygekalk fra o. 1630 med nyere skaft og knop. 11 cm høj. Sekstunget fod med fodplade og rudemønstret standkant; trindt skaft og flad, buklet knop, rimeligvis fra 1700'erne, halvkugleformet bæger med indprikket indskrift: »til Taaderup Kierche«. På fodpladen to ens stempler, vist for Hans Nielsen Hugaf i Nykøbing (Bøje s. 308 og tillæg s. 68). Glat *disk* med cirkelkors.

Alterstager fra o. 1675, svarende til stagerne i Ønslev (s. 1288). 34,5 cm høje.

† *Messehageler*. 1) 1646, »med guld- og sølvspidser, silke og af perdeuan(?)«. 2) 1742, af fløjl, med sølvgalions (rgsk.).

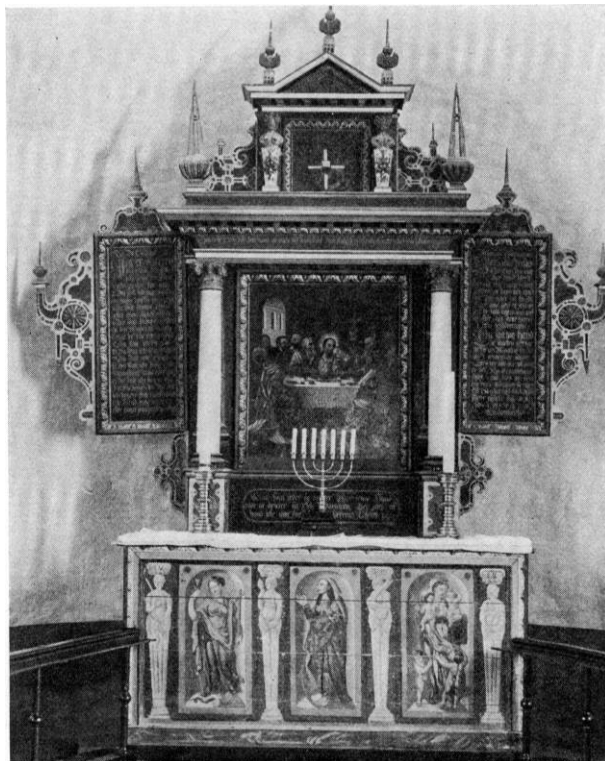
Døbefont, romansk, af granit. Bred, buget kumme med en kraftig tovstav forneden og en spinklere langs randen. Kort, konisk skaft faststøbt i et fodstykke af cement. Intet afløb. Tvm. o. 75 cm. (Mackeprang: Døbefonte s. 121).

Dåbsfæde. 1) O. 1575, af sydtysk arbejde. I bunden det habsburgske våben omgivet af en minuskelbort: »Got sei mit uns«; på randen springende hjorte og hunde, indstemplede ornamentter samt to senere indgraverede våbenskjolde, det ene med en flakt ørn og initialerne S B, det andet firdelt og med initialerne C T. Tvm. 61 cm.

2) O. 1625, af nederlandsk herkomst. I bunden Isaks ofring, på randen hjorte og hunde, alt på baggrund af rigt drevet og graveret rankeslyng. Tvm. 68 cm. Anskaffet til kirken 1693 (rgsk.).

Dåbskande af tin fra o. 1850, stemplet Hans Høy.

Fontehimmel (fig. 11) fra 1742, da Rasmus Kisbye gjorde et nyt sirligt dække over fonten (rgsk.). Himmelen består af en lav, ottekantet ramme, som bærer store, løgformede udsavede topstykker endende i småspir. Undersiden er inddelt af lister omkring en ottekantet midterroset. Ophængt i en

O. N. 1942

Fig. 10. Tingsted. Alterbordspanel og altertavle (s. 1318).

vandret, ottekantet bjælke, som er indmuret i triumfmurens vestside. Samtidig, smuk staffering, udført af maler Ehlers (rgsk.). Undersiden og rammen har blå marmorering, som sidstnævnte sted danner baggrund for små forgyldte festons. Topstykkerne er røde med forgyldte, stiliserede blomster og gyldne spir. Et $\dagger$ trædekke til fonten nævnes 1721 (inventarium).

Krucifiks fra begyndelsen af 1700'rne, skænket — og muligvis også skåret af kirkeværgen Hans Lavridsen (inventarium 1721). Figuren er ca. 1 m høj, kroppen stærkt modelleret med enorm, hvælvet brystkasse, armene er kraftige, men benene magre. Lille snævert lændeklæde. Samtidigt korstræ med ottekantet tavle forneden, hvori skriftstedet Johs. 1, 29 står med fraktur. Stafferet med gullig hudfarve og grønt lændeklæde. Oprindelig ophængt på skibets nordmur, nu over korbuen.

$\dagger$ *Korgitter* omtales 1755 som et malet træ-sprinkelværk (præsteindb.). 1692 blev det repareret med pære- og asketræ, piller og knapper og året efter stafferet (rgsk.). 1844 ønskedes gitteret mellem kor og skib borttaget (syn).

Prædikestol i bruskarok fra 1633 (rgsk.), skåret af Jørgen Ringnis. Stol, himmel og opgang svarer nøje til Kippinge (s. 1236), blot er dørfløjen bevaret

E. Skov 1952

Fig. 11. Tingsted. Fontehimmel 1742 (s. 1320).

står med versaler skriftstedet Luk. 2,10 på latin, på et af topstykkerne den udvalgte prins Christians monogram og i et hængestykke sognepræst Oluf Thøgersen Schyttes initialer¹⁵.

Stolestader. 1) 13 lukkede stole i skibets nordside stammer antagelig fra o. 1600. Gavlstykkerne har nederst et kvadratisk felt indrammet af en karnisprofileret liste; derover to kannelerede pilastre med profileret base og kapitæl og øverst en af profillister indrammet trekantgavl. Dørene har store rektangulære fyldinger i profileret rammeværk. Bygpanelerne har fyldinger i renaissanceprofileret rammeværk.

2) 20 lukkede stole i sydsiden og 6 i tårnrummets nordside er rimeligvis identiske med 26 stole, som Henrik Snedker i Nykøbing 1635 fik betaling for (rgsk.). Gavlene har nederst udskårne felter med varierede ornament, beslagværk, rosetter, slyngværk m. m., derover en kanneleret pilaster og øverst en trekantgavl indrammet af æggstav- og tandsnitlister bærende tre små spir. I dørenes rektangulære fyldinger er skåret en rundbuet arkade bestående af flade slyngbånd og i bukhjørnerne trekantede boss. De fleste baggavle er glatte, enkelte slutter med en profilindrammet trekant.

Ny staffering med lysgrå bundfarve. 1854 var stolene næppe værd at

(sml. Eskilstrup, s. 1306). Bærestolpen er fornyet 1752 (rgsk.).

Staffering fra o. 1830 med hvidt, blå, grønt, gult og guld. Indskrifter og malerier fra Anthonius Clements staffering 1633 (rgsk.) bibeholdt eller gentaget. I postamentfelterne står latinske skriftsteder med kursiv: Matth. 11,28, Mark. 4,9, Luk. 3,8 og Johs. 1,29. På opgangsportalens frise står med kursiv: »Erlig Welbyrdig och strenge Bidder, Her Palle

Rosenkrantz haffuer Bevilgit denne Prædicke stoel paa Kirckens bekostning. Anno 1633«. I topstykket over portalen er malet et alliancevåben tilhørende Palle Rosenkrantz og Lisbeth Lunge. I dørens arkadefyldning er i brunlige toner malet et billede af Paulus svarende til tre malerier af Johannes Døberen, Kristus og Moses i opgangspanelets felter. Bag på døren er malet en præst med bog. I himmelens frisefelter

står med versaler skriftstedet Luk. 2,10 på latin, på et af topstykkerne den udvalgte prins Christians monogram og i et hængestykke sognepræst Oluf Thøgersen Schyttes initialer¹⁵.

male, og året efter tales der om nyt stoleværk (syn), hvormed der dog kun kan menes en istandsættelse af det gamle.

Degnestol af landligt snedkerarbejde fra o. 1600. Forsiden består af fire slanke fyldinger i profileret rammeværk med tandsnitgesims. Indvendig en skrå pult med flere indskårne navne. Mod øst en smal gavl med udskåret halvrosen foroven, hvorunder en rosetbort og et bånd af spidse tunger. Højt rygpanel med fyldinger og foroven en tungebort. Mod vest lukkes stolen af et senere fyldingspanel, og ved nordvesthjørnet er anbragt en barok snoet halv søjle, muligvis hidrørende fra *†korgitteret* (s. 1321). Stolen står i korbuens sydside.

†Skriftestol udførtes 1650 af Werner snedker (rgsk.).

Pulpituret er opsat 1650 af Werner snedker (rgsk.). Brystningspanelet består af 14 hammerfyldinger adskilt af nedad tilspidsende halspilastre med udskåret slyngværk på skafterne over et postament med diamantbosses. Under kronlisten en æggestav. Rammeværket er stafferet som stolestaderne, under den grå farve spores gamle frakturindskrifter. I fyldingerne er brunt i brunt malet de tolv apostle, Paulus og Frelseren. Pulpituret, der nu er anbragt i skibets vestende, stod tidligere i nordsiden, hvor to afsavede stolper vidner om placeringen her.

†Pulpituri skibets sydside forfærdigedes 1714—15 af Hans Larsen Brygger i Taaderup (sml. pengeblok) uden betaling og blev 1717 malet og beprydet (rgsk., jfr. præsteindb. 1755).

Orgel på otte stemmer, bygget 1870 af A. C. Zachariasen, Aarhus (syn). *†Orgel* må have eksisteret 1741, da der nævnes en orgelmester¹⁶.

Pengeblok fra 1717, af eg, med cylinderlås. I oversiden to pengeslidser adskilt af et kobbergitter med gennembrudt akantusmonster. Over bagkanten er anbragt en malet tavle (fig. 12), som til venstre for gitteret viser kirken, set fra syd, og til højre en tigger med krykke. Langs kanten indskrift med fraktur: »Dene block er bekosdet og opsat af kirke værgen Plans Lauritzen Brøker (sml. *†pulpitur*) og hans Hustru Karn Peders datter 1717«. Ved nordre stolerække.

Pengetavle fra 1700'erne med udsavet gavl og drejet skaft. På gavlens forside er malet et billede af kirken set fra nord og på bagsiden initialerne HLS og PCS.

O. N. 1942

Fig. 12. Tingsted. Maleri på pengeblok (s. 1323).

Klingpunge. 1) Af brunligt fløjls med sort drejet skaft, hvis sølvfatning har graverede ornamentter og en lille bøjle, som har holdt en klokke. 2) Sort pung med drejet skaft, på hvis fatning er indridset HNS 1807.

1687 nævnes en klingpung af blommet kaffe med en lille klokke. 1721 omtales en »pengetavle« af gammelt grønt fløjls på en lang stang med en sølvklokke samt to gamle punge eller tavler (inventarium).

Lysekroner, skænket 1716. Stor, forneden profileret hængeskugle, kort profileret skaft med en flakt ørn som topfigur. 2 x 8 s-svungne lysearme og seks flade prydbøjler endende i hestehoveder. Skænket af sognepræsten nytårsdag 1716 (rgsk.). I skibets østhælv.

†*Lysearm* af messing med tre piber skænkedes 1707 af sognepræst Peder Larsen Wærløs og opsattes ved prædikestolen (inventarium).

†*Solur.* 1695 opsattes en solviser på kirken (rgsk.).

Klokker. 1) 1703, støbt af Konrad Kleiman i Lybæk. Om halsen en tolinjet indskrift mellem brede akantusborter: »Sit nomen domini benedictum (Herrens navn være lovet) anno 1703 der Friderich 4. var konge hr. Henning Ulrich Lützow amptmand d(oktor) Thomas Kingo biscop er denne klokke støbt af Conrardt Kleiman fra Lubeck«. Den smukt støbte klokke har på begge sider et relief af Kristus på korset flankeret af Maria og Johannes samt en bisp og en pilgrim. Tvm. 116 cm.

2) 1703, støbt af Konrad Kleiman. Om halsen trelinjet indskrift under en akantusbort: »Soli deo gloria (Gud alene æren) anno 1703 der h. Laurids P(edersen) Werløs var provst i nørreherredt oc hans søn h. Peder prest til Tingsted blef denne klokke støbt af Conrardt Kleiman fra Lubeck«. Tvm. 88 cm.

†*Klokker.* 1) En klokke på to et halvt skippund, to lispund (416 kg) afleveredes ved klokkeskatten 1529. 2) 1636 blev en klokke, som vejede tre skippund, ni lispund og eet skålpund (624 kg), omstøbt af Michell klokkestøber af Rostock, formodentlig Michel Westphal (rgsk.). 3) 1640 fik Michell klokkestøber betaling for halvandet skippund malm i en ny klokke (rgsk.).

GRAVMINDER

Gravsten. O.1630. Laurids Pedersøn Werløs, præst til Tingsted og provst i nørre herred, og hustru Helvig Werners Daater Thorborg. Stenen er »oprejst« i hans 53. og hendes 57. år [1694] til æreminde over deres murede grav, hvori han er nedsat □, hun <4. jul. 1702.> Rød, ølandsk kalksten, 160 x 94 cm, med fordybede versaler. En ældre indskrift med reliefversaler er formentlig bort-hugget. Det rektangulære skriftfelt omgives af en beslagværksbort, som i hjørnerne brydes af evangelistmedailloner. Religiøs randskrift med reliefver-

Fig. 13. Tingsted. *Gravramme over Modeste Lorensen (s. 1325).

M. M. 1911

saler. Samme værksted som gravsten fra 1631 i Nr. Kirkeby (s. 1280). Indmuret i korbuens nordre vange. Gravhvelvingen under koret er nu utilgængelig.

†*Gravsten*, o. 1604, over Christoffer Pedersen Nakskov, født 1555, præst her f585, død 5. febr. 1604. Latinsk indskrift. Stenen lå 1849 foran alteret¹⁷.

*Gravrammer. 1) O. 1700. Sognefoged og kirkeværge Lauridts Rasmusen Svan i Bruntofte. Dødsårets sidste chiffer er et 0, resten er ulæseligt på grund af en beskadigelse. Simpel egetræsramme, 182 x 72,5 cm, med fordybede versaler, hvoraf mange sammenskrevne.

2) O. 1736. Birkeskriver Oluf Høfding i Tingsted, død 6. april og begravet 13. april 1736. Simpel egetræsramme, 140 x 64 cm, med fordybede versaler. Begge i museet »Falsters Minder«.

3) (Fig. 13) o. 1772. Madame Mødeste Lorensen, hr. Jørgen Christian Brasen klædekræmmers hustru i København, begravet 22. jan. 1772. Egetræsramme, 89 x 206 cm, med reliefversaler. I Nationalmuseet.

Bester af en *kalkmalet gravskrift* fra f700'rne, skrevet med grå og sort fraktur, fandtes 1935 på korbuens søndre vange.

Kirkegårdsmonument. O. 1830. Joh. Christ. Biering, født 17. dec. 1824, død 29. sept. 1830. Empirestele af rødlig sandsten, 160 cm høj, på profileret sokkel. Øverst en halvrund gavnl med ægstavliste langs underkanten og palmetter på hjørnerne. Indskrift med fordybet kursiv. Nord for kirken.

KILDER OG HENVISNINGER

Regnskabsbog 1630—80 (LA), Falsters gamle Rytterdistrikts Kirkeregnskaber 1680—1767, Falsters gamle Rytterdistrikts Kirkeregnskaber med Bilag 1721—67 (RA), Regnskaber for Falster 1694—95, 1701—15, 1719—21, Kopier af Kasseregningerne for de

26 Hans Majestæts Kirker i Falster m. v. 1725—65 (LA). — Syn over Falsters norre Herred 1803—32, fortsat i Syn over Falsters sønder Herred 1833—44, Syn over Falsters Provsti 1845—56, Synsforretninger over Kirker og Præstegaarde i Falsters Provsti 1857—70 (LA). — Dokumenter og Breve for Herrederne 1464—1762, div. år (LA). — Udskrifter af Holms samlinger (LA). — Museumsindberetninger af J. Magnus-Petersen 1887 (kalkmalerier), C. Barfod 1911, K. Uldall 1917 (gravrammer), C. M. Smidt (kalkmalet gravskrift), O. Norn og Aa. Bouscell 1942.

J. J. A. Worsaae: Notesbog I. 1848. S. 29 (NM). — Henry Petersen: Notesbog IX. S. 75 (NM).

¹ J. Bircherods ms. 1732, Ny kgl. saml. 409 fol., s. 65, jfr. præsteindb. 1706, Gl. kgl. saml. 2351 (Kgl. bibl.). ² Bytterdistrikternes Kontor, Bilag til kgl. Besolutioner Nr. 23, 3. maj. 1767 (rentekammerarkivet, RA). ³ II. Hjelholt: Falsters Historie II, 599f. ⁴ Danske Magasin 5. Bk. VI, 301. ⁵ Bepertorium 2. marts 1511. ⁶ Hjelholt I, 40. ⁷ Bepertorium 26. aug. 1325 og 12. nov. 1329, jfr. Huitfeldt III, 316 og 368. ⁸ Aarb. Loll. Falst. 1920, s. 68, jfr. 1921, s. 124f. ⁹ J. Magnus-Petersen: Kalkmalerier i Danske Kirker. 1895. S. 76. ¹⁰ O. Norn: Keldby Kirke paa Møen. 1939. ¹¹ H. Cornell: Biblia Pauperum. Stockholm 1925. ¹² F. Nabe-Nielsen: Tingsted Kirke, Vejledning. ¹³ Det er af E. Moltke påvist, at forbilledet for nadvermalerierne ikke, som tidligere anført, er af Daniele Crespini, men af den bayriske maler Peter de Witte. ¹⁴ Præsteindb. 1706. ¹⁵ Sognepræst 1619—54. ¹⁶ Holms saml. (LA). ¹⁷ Larsen: Laaland Falster III, bl. 106.

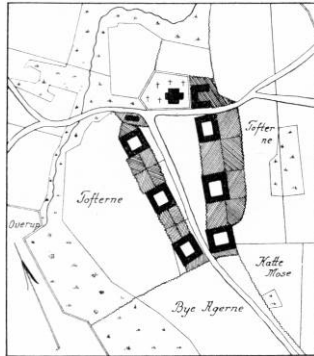

Fig. 14. Tingsted 1784.